

Les petites biblioteques

per M. Villangómez Llobet

L'edifici era tal vegada anterior a la construcció del moll, del temps que sols hi havia una platja davant. La planta baixa, ocupada per un cafè popular, Ca's Bagaix, havia quedat en un nivell inferior al de l'andana; un fossat estret les separava. Una escaleta salvava el fossat i pujava al primer pis, on hi havia el casino, que també s'obria al moll per una balconada llarga amb dues portes. Ca's Bagaix, per la façana oposada, estava gairebé a peu pla del carrer d'Olózaga, un dels que tenien a la Marina noms de polítics liberals i fins republicans, com Prim o Castelar. Al carrer d'Olózaga –abans del Nord i avui de Barcelona– hi havia l'entrada principal i l'escala que ascendia al casino i al pis superior. Damunt del carrer, cap a migjorn, donava el balcó de la sala de lectura d'aquella societat, que solíem anomenar l'Artístic, perquè el «Casino de Ibiza» s'havia dit «Círculo Artístico», i ja no recordo si en aquell temps, quan jo era un al·lot o un adolescent, tenia un nom o l'altre. En aquesta sala de lectura hi havia una taula central on s'acumulaven els diaris i les revistes que es rebien, amb cadires a l'entorn, i dues llibreries, una a cada banda, plenes de novel·les i volums d'altres matèries. Aquesta petita biblioteca és la segona de què vull parlar.

Pels escalons del pontet i la porta del moll s'entrava a una sala amb un billar al mig. Aquesta sala, la sala contigua que tenia la balconada –la principal i centre de reunions, molt més extensa, amb taules de marbre– i la biblioteca eren les peces fonamentals. Jo solia visitar la biblioteca, des de ben jove, a la tarda o abans d'anar a sopar. L'hivern i l'estiu eren estacions molt diferents per a l'ambient del casino i per a la vida del moll que s'allargava, a tramuntana, cap als dos extrems. A l'hivern, en aquelles hores ja nocturnes, el moll, dèbilment il·luminat, era desert, excepte quan hi havia algun vaixell correu. Els vapors –parlo dels temps dels vapors que avui ens semblarien lents i petits: el Bellver, el Balear, el Tintoré, etc.– atracaven just davant el casino, i l'arribada i la sortida, anunciades per les pitades llargues i estrepitoses de la sirena, suposaven algun moviment, una gentada a les hores més avinents.

Al casino hi havia conversacions sobre si el correu arribaria puntual o amb retard, o bé es parla-

va de si no vindria a causa del temporal. També hi havia algun comentari sobre l'atracada, si havia resultat perfecta i ràpida o no havia anat prou bé. Pels vidres dels balcons tancats, però, hom solia veure enllà del moll, damunt l'aigua del port i les terres llunyanes, la profunditat de la nit. Ja havien desaparegut les cadires i tauletes que el casino i els cafès dels voltants treien, a l'estiu, a la part immediata del moll, ara una esplanada freda, buida, malenconiosa, a vegades recorreguda pel vent negre o amb les gèlides lluentors de la pluja. L'estiu era més obert i alegre, amb els balcons i les portes de bat a bat, la gent asseguda a la voravia i a l'andana que feien de terrassa, i el quotidià passeig de la fi de la tarda, en què la gent jove anava amunt i avall d'un tros de moll i entre aquells quatre o cinc establiments i la mar: el passeig que més endavant, ja en temps republicans, va descriure i considerar Albert Camus, però que a l'hivern es refugiava al carrer més abrigat d'Antoni Palau, des de la plaça del mercat a la placeta de la font. Era un passeig en el qual, amb els més amics, a vegades parlant amb alguna al·lota, també m'agradava participar.

No sé per què recordo les meves estades a la petita biblioteca del casino més en tardes hivernals que no a l'estiu. La seva porta no es tancava i de la sala del billar arribava el soroll dels tacs i de les tres boles que xocaven, com del saló principal, immediat, venien les converses dels socis –persones quotidianes i conegudes– que, entre el fum i l'olor del tabac, feien tertúlia entorn de les taules, bevien alguna copa o jugaven al tuti o a la manilla. Evoco noms, cares, posats –el meu pare també hi solia anar–, però quants n'he oblidat! Hi havia algun representant de la classe més distingida, el soci habitual d'ulls cansats i vells bigots, aquell que vivia de renda i li agradava vestir amb un toc elegant, l'home madur que conservava una dreta arrogància, el militar, el xueta que a Eivissa ningú no menystenia, gent de traça més humil, algun dels pocs funcionaris que residien a l'illa, el bevedor, tots els oblidats... Si de la concurrència desapareguda –d'altra banda poc nombrosa, en aquella Vila ben petita– se m'aparegués avui la imatge d'una figura esborrada de la memòria des de fa tants d'anys, la recordaria de

sobte, segurament molt boirosa, i pensaria: Sí, tu també hi eres, formaves part de l'illa en una època irrecuperable. Queda molt lluny aquell temps de buits que s'eixamplen, com hi queda aquell al·lot, aquell jove que sols se'm presenta, potser desfigurat, en alguns llampecs dispersos, els quals tanmateix es complementen en una unitat, es lliguen a la meua persona successiva i encara formen part de mi a través dels dies, fins avui. Asseguts entorn de la taula de la biblioteca, dins una llum antiga, alguns senyors i jo. Hi havia els diaris, que a causa de les escasses comunicacions no arribaven puntualment, sinó dos o tres de cop, sempre amb retard. Crec recordar que en venia un de Palma, un de Barcelona, potser dos de Madrid: cap en català. Vaig preferir aviat, sense que aleshores llegís gaire els diaris, *El sol*, de la capital. Ja més endavant, les seves col·laboracions literàries –articles de J.R. Jiménez, de Moreno Villa i d'altres– em temptaren cada vegada més i més. De la capital arribaven també els setmanaris de l'època: *Mundo gráfico*, *Nuevo mundo*, *Blanco y negro*, *La esfera*. Aquesta revista era la més literària, donava més importància a l'art. Era una revista amb pretensions, quasi sumptuosa per a l'època, i mostrava criteris que sovint no em convenien. Publicava algunes poesies. N'hi havia d'autors una mica de la casa, com alguns de modernistes, avui oblidats. Però de tant en tant apareixia una poesia d'Antonio Machado o d'algun altre poeta que m'interessava. El mateix succeïa amb les reproduccions de pintures. M'anava formant, tot sol; allí i a altres bandes escollia amb un cert instint, anava preferint els meus escriptors. I vaig començar a recórrer amb la vista els títols de les dues llibreries.

Em va cridar l'atenció el *Diccionario filosòfic* de Voltaire. Si no tot, me'n vaig empassar molts de capítols. No sé quines novel·les vaig llegir primerament. N'hi havia, entre les del segle passat, des de les d'autors francesos de fulletons fins a *La Regenta*, de Clarín. ¿Va ser allí on vaig llegir, en versió castellana, *Los misterios de París*? *Los tres mosqueteros* i *El conde de Montecristo* ja sé que els

vaig assaborir en una altra banda, als quinze anys. Era l'edat en què se solien devorar aquests llibres. Pel que fa a *La Regenta*, no m'hi vaig introduir; encara avui és un dels nombrosos buits entre les meves lectures, per bé que, en canvi, vaig llegir amb plaer els contes del gran escriptor i, a casa, alguns dels seus treballs de crítica literària. Em varen interessar molt, això sí, *Cañas y barro*, de Blasco Ibáñez, i *La feria de los discretos* i alguna altra novel·la del meu estimat Baroja que vaig trobar als prestatges i que no figurava entre els llibres del meu pare. ¿Qui es recorda avui de Jacinto Octavio Picón, del qual vaig llegir una novel·la? En canvi, conserva el prestigi la Pardo Bazán, que vaig conèixer allí, com Palacio Valdés. També hi vaig descobrir poesia: un extens volum de versions al castellà de poetes italians. L'autor era un mallorquí, Joan Lluís Estelrich, catedràtic de l'Institut de Palma que va morir l'any que hi vaig començar el batxillerat. Algunes tardes agafava el llibre i en llegia unes planes. Però el descobriment que vaig fer en aquella reduïda, estranya i heterogènia biblioteca va ser Azorín.

El llibre d'Azorín que vaig treure un dia dels prestatges que pocs escorcollaven era *Los pueblos*. El tema, l'estil diferent, la devoció per les paraules, em varen seduir ràpidament. Hi havia en la prosa que jo estrenava, retallada i precisa, sobre motius sovint humils, amb referències així mateix a qüestions literàries o socials, alguna cosa que lligava amb la meua manera de sentir. S'hi parlava de terres, pobles, feines, persones, i viatjar dins aquella escriptura personal, per paisatges diferents i entre gent a la vegada pròxima i desconeguda, era permès a la meua curiositat. Vaig tenir sort: el llibre d'Azorín amb què vaig ensopegar és, segons algun crític, el millor que va escriure. Vaig llegir segurament l'edició de 1914, en què va afegir al recull d'articles els de *La Andalucía trágica*. Després d'introduir-me en Valle-Inclán i Baroja em trobava –sorpresa excitant– amb un altre dels escriptors del 98. Necessitava conèixer més obres d'Azorín i vaig anar comprant-ne algunes. Una de les primeres degué ser *Doña Inés*, en una edició

modesta publicada el 1929 i llegida potser aquell mateix any i després no sé quantes vegades. Més barat era l'exemplar de *Don Juan*, que vaig conèixer després. Conservo *Un pueblecito: Riofrío de Ávila*, que vaig comprar a Barcelona el 1932, quan hi estudiava. Vaig llegir noves obres de l'escriptor de Monòver, com *Pueblo*. Fixem-nos en el nom poble, repetit amb variacions en tres llibres: *Los pueblos*, *Un pueblecito*, *Pueblo*. A poc a poc, després de la guerra, em vaig anar desentenent d'Azorín. Mentrestant, anava adelitant-me en l'obra d'un altre prosista de terres alacantines, Gabriel Miró.

M. VILLANGÓMEZ LLOBET

Vapor J. J. Sister.

